

ભારતના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં ગુજરાતનું યોગદાન

અમારી ટેલીગ્રામની ચેનલમાં જોડાવા માટે અહી ક્લિક કરો

[Click Here!](#)

ભારતમાં આઝાદી મેળવવા માટે જે સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામો થયા તેમાં દેશના મોટા ભાગના રાજ્યોએ ભાગ ભજવ્યો હતો. દેશને આઝાદી અપાવવા માટે અન્ય રાજ્યની જેમ ગુજરાત રાજ્યે પણ સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં જંપલાવ્યું હતું. ગુજરાત રાજ્યની સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં શરૂઆત અમદાવાદમાં રહેલી લશ્કરની સાતમી ટુકડીએ જૂન, ૧૮૫૭માં કરી હતી. ગુજરાતમાં થયેલ સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં પુરુષો ઉપરાંત સ્ત્રીઓ અને વિદ્યાર્થીઓએ પણ મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો હતો. તેમજ આ સંગ્રામમાં ગુજરાતના લોકોએ આર્થિક મદદ પણ કરી હતી. ગુજરાતમાં થયેલ સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં મુખ્યત્વે મહાત્મા ગાંધીજી, સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ, વિનોદ કિનોરીવાલા, મોરારજી દેસાઈ, મગનભાઈ અતુરભાઈ પટેલ, ડૉ. ચંદ્રલાલ દેસાઈ, કનૈયાલાલ દેસાઈ, બળવંતરાય મહેતા, ઉછંગરાય હેબર વગેરેએ મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો હતો. આ સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં ગુજરાતના અમદાવાદ, વડોદરા, સુરત, નડિયાદ, સૌરાષ્ટ્ર વગેરે વિસ્તારના લોકોએ મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો હતો.

અમદાવાદમાં રહેલી લશ્કરની સાતમી ટુકડીએ ગુજરાતમાં વિપ્લવની શરૂઆત જૂન, ૧૮૫૭માં કરી હતી. કુદાઈમાં ગોધરા, દાહોદ અને ઝાલોદમાં સરકારી કચેરીઓ કબજે કરવામાં આવી. આ સમય દરમિયાન ખેરાલુ, પાટણ, કિલોડા, વિજાપુર વગેરે સ્થળોએ જાગીરદારોએ બળવા કર્યા. આણંદના મુખી ગરબડદાસે ખેડા જિલ્લામાં અંગ્રેજો સામે વિરોધ કરીને તેમની સામે લડત આપી. ઓખાના વાઘેરોએ જોધા માણેકની આગેવાની હેઠળ અંગ્રેજો સામે બળવો કર્યો. તાત્કાલિકે ગુજરાતમાં પ્રવેશી છોટા ઉદેપુર અંગ્રેજો પાસેથી કબજે કર્યું. જૂન, ૧૮૫૮ સુધીમાં ગુજરાતની પ્રજાને સંપૂર્ણ નિઃશસ્ત્ર કરી દેવામાં આવી. ઈ.સ. ૧૮૫૮માં બ્રિટિશ તાજે ભારતનો વહિવટ સંભાળી લીધો. ગુજરાતના પાંચ જિલ્લાનો વહિવટ મુંબઈ વિસ્તારના ગવર્નર મારફતે કરવામાં આવતો હતો. બ્રિટિશ સરકારે ઈ.સ. ૧૮૬૦માં આવકવેરો શરૂ કરતા સુરતના વેપારીઓએ આંદોલન ચલાવ્યું હતું. ઈ.સ. ૧૮૭૮માં લાઈસન્સ દેશના વિરોધમાં પણ સુરતમાં આંદોલન થયું હતું.

ઈ.સ. ૧૮૭૧માં સુરત તથા ભરૂચમાં અને ઈ.સ. ૧૮૭૨માં અમદાવાદમાં 'પ્રજાસમાજ' નામની રાજકીય સંસ્થા સ્થપાઈ. ઈ.સ.

૧૮૮૪માં અમદાવાદમાં 'ગુજરાત સભા'ની સ્થાપના થઈ. ઈ.સ. ૧૮૮૫માં મુંબઈ ખાતે ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસનું પ્રથમ અધિવેશન ઝોઝણદાસ તેજપાલ પાઠશાળા નામની ગુજરાતી સંસ્થાના મકાનમાં મળ્યું હતું. ત્યારપછી કોંગ્રેસના અધિવેશનો ઈ.સ. ૧૯૦૨માં અમદાવાદમાં અને ઈ.સ. ૧૯૦૭માં સુરતમાં થયાં હતાં. ગુજરાતમાં સશસ્ત્ર ક્રાંતિની પ્રેરણા અરવિંદ ધોષ પાસેથી મળી હતી. ૧૩ નવેમ્બર, ૧૯૦૬ના રોજ અમદાવાદમાં રાયપુર દરવાજા પાસે વાઈસરોય લોર્ડ મિન્ટો ઉપર બોમ્બ નાખવામાં આવ્યો હતો. ઈ.સ. ૧૯૧૬માં મગનભાઈ અતુરભાઈ પટેલે અમદાવાદમાં હિંમતુલ લીગની શાખા સ્થાપી હતી. માર્ચ, ૧૯૧૮માં એનીએસએલે ભાવનગર, અમદાવાદ અને ભરૂચમાં સભાઓ યોજી હતી.

ગાંધીજીએ દક્ષિણ આફ્રિકાથી આવી, ૨૫મે, ૧૯૧૫ના રોજ અમદાવાદના કોચરબ ગામમાં 'સત્યાગ્રહ આશ્રમ'ની સ્થાપના કરી. ગાંધીજીએ જકાતબારી વિશે વિરમગામની પ્રજાની ઘડમારી રજૂ કરતાં સરકારે એ જકાત રદ કરી હતી. અમદાવાદના મિલ મજૂરોએ ૩૫ ટકા પ્રગાર વધારાની માંગ કરતાં ગાંધીજીએ તેમને હડતાલ પાડવાની સલાહ આપી. હડતાલ સફળ થઈ હતી અને મજૂરોને ૩૫ ટકાનો પ્રગારવધારો મળ્યો હતો. ઈ.સ. ૧૯૧૭માં ખેડા જિલ્લામાં અતિવૃષ્ટિના કારણે પાક નિષ્ફળ જવા છતાં અધિકારીઓએ ખેડૂતોનું મહેસૂલ માફ ન કર્યું. ગાંધીજીની નેતાગીરી હેઠળ ખેડાના ખેડૂતોએ સત્યાગ્રહ શરૂ કર્યો. ઈ.સ. ૧૯૧૮માં ગાંધીજીનો વિજય થયો. ઈ.સ. ૧૯૧૯માં પસાર થયેલા 'રોલેટ એક્ટ' વિરૂદ્ધ ગુજરાતમાં ૬, એપ્રિલના રોજ અમદાવાદ અને નડિયાદમાં હડતાલ પડી. અમદાવાદમાં લશ્કર બોલાવવા છતાં આગના બનાવો ચાલું રહ્યા. ૧૩, એપ્રિલે આણંદમાં હડતાલ પડી. હિંસાના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે ગાંધીજીએ અમદાવાદમાં ત્રણ દિવસના ઉપવાસ કરી શાંતિ સ્થાપી.

અસહકારના આંદોલનના રચનાત્મક પાસામાં ૧૮ ઓક્ટોબર, ૧૯૦૨ના રોજ અમદાવાદમાં 'ગુજરાત વિદ્યાપીઠ'ની સ્થાપના કરવામાં આવી. સરકારી કેળવણીનો બહિષ્કાર કરી અમદાવાદ, સુરત અને વડોદરાની કોલેજના અધ્યાપકોએ રાજીનામાં આપ્યાં. વિદ્યાર્થીઓએ

VISIT...

LANZAROTE
Caliente.COM

હાઈસ્કૂલો છોડી, વકીલોએ વકીલાતનો ત્યાગ કર્યો. વિદેશી કાપડોની દુકાનો પર કાપડનો વિરોધ કરીને વિદેશી કાપડની હોળી કરવામાં આવી. ટિળક સ્વરાજ કાળામાં ગુજરાતે રૂ.૧૫ લાખનો ફાળો આપ્યો. ચૌરીચૌરામાં થયેલી હિંસાને કારણે આ ચળવળ બંધ કરવામાં આવી. બોરસદ તાલુકામાં નાખવામાં આવેલા પોલિસ ખર્ચના વધારાના કરનો પ્રજાએ વિરોધ કર્યો. આ સત્યાગ્રહમાં દરબાર ગોપાળદાસના પ્રમુખ પદે રચાયેલી 'સંગ્રામ સમિતિ'નો વિજય થયો. ઈ.સ. ૧૯૨૮માં સુરત જિલ્લાના બારડોલી તાલુકામાં જમીન મહેસુલમાં ૨૨ ટકાનો વધારો કરવામાં આવ્યો લોકોએ આ વધારાનો વિરોધ કર્યો. ગાંધીજીએ વલ્લભભાઈ પટેલને આ સત્યાગ્રહની જવાબદારી સોંપી. સરકારે દમનનીતિ શરૂ કરી. બારડોલી સત્યાગ્રહની સહાનુભૂતિમાં સમગ્ર ભારતે 'બારડોલી દિન' ઉજવ્યો. આ લડતમાં સત્યાગ્રહીઓનો વિજય થયો અને વલ્લભભાઈ પટેલ 'સરદાર' કહેવાયા.

૧૨ ઓક્ટોબર, ૧૯૨૮ના રોજ અમદાવાદની ગુજરાત કોલેજના કેટલાક વિદ્યાર્થીઓએ સાઈમન કમિશનના વિરોધમાં હડતાળ પાડી, સત્રના અંતે પરીક્ષા ન આપી. કોલેજના આચાર્ય શિરઝે તેમની સામે વેર-વૃત્તિ રાખી તેથી વિદ્યાર્થીઓએ ૩૯ દિવસની હડતાળ પાડી. ૩૦ જાન્યુઆરી, ૧૯૨૯ના રોજ દેશભરની કોલેજોએ હડતાળ પાડી. 'અખિલ ભારત ગુજરાત કોલેજ દિન' ઉજવ્યો અને શિરાઝના પગલાને ધિક્કાર્યું. ૧૨ માર્ચ, ૧૯૩૦ના રોજ ગાંધીજીએ પોતાના ૭૮ સાથીઓ સાથે અમદાવાદના સાબરમતી આશ્રમથી દાંડીફર શરૂ કરી. ૬ એપ્રિલે દાંડી મુકામે પહોંચી, ચપટી મીઠું ઉપાડ્યું. આ રીતે ગાંધીજીએ મીઠાના કાયદાનો ભંગ કર્યો. સુરત જિલ્લાના ધરાસણમાં સત્યાગ્રહીઓ ઉપર નિર્દયતાથી લાઠીમાર કરવામાં આવ્યો. બારડોલી અને બોરસદ તાલુકામાં ના-કરની લડત ચાલી. ધોલેરા અને વીરમગામ પણ મીઠાના કાયદા ભંગના કેન્દ્ર બન્યાં.

ગુજરાતમાં સરદાર પટેલ, મોરારજી દેસાઈ, ડૉ. ચંદ્રલાલ દેસાઈ અને કનૈયાલાલ દેસાઈ તેઓ વ્યક્તિગત સત્યાગ્રહ કરે તે પહેલાં જ ધરપકડ કરવામાં આવી. ૩ માર્ચ, ૧૯૪૧ સુધીમાં ગુજરાતમાંથી ૨૯૬ સત્યાગ્રહીઓની ધરપકડ થઈ. આ લડત દરમિયાન નેતાઓની ધરપકડના વિરોધમાં લોકોએ હડતાળો પાડી. ૮ ઓગષ્ટ, ૧૯૪૨ના રોજ મુંબઈમાં મળેલી મહાસમિતિની બેઠકમાં 'હિંદ છોડો'નો ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો. ૯ ઓગષ્ટની વહેલી સવારે અમદાવાદમાંથી ગણેશ માવળંકર અને ભોગીલાલ લાલા, સુરતમાંથી ચંપકલાલ ધીયા અને છોટભાઈ મારફતીયા, વડોદરામાંથી છોટભાઈ સુતરિયા અને પ્રાણલાલ મુનશી, સૌરાષ્ટ્રમાંથી માણેકલાલ ગાંધી, દિનકરરાય દેસાઈ, બળવંતરાય મહેતા અને ઉછંગરાય હેબર જેવા કોંગ્રેસી નેતાઓની ધરપકડ કરવામાં આવી. ૮ ઓગષ્ટથી અમદાવાદની મિલો, બજારો, શાળાઓ તથા કોલેજોમાં ૧૦૫ દિવસની હડતાળ પડી. ૯મી એ અમદાવાદના ખાડિયામાં થયેલા ગોળીબારમાં ઉમાકાંત કડિયા શહીદ થયો. લોકો કોલેજથી નીકળેલું વિદ્યાર્થીઓનું સરઘસ ગુજરાત કોલેજમાં પ્રવેશતાં ગોળીબારથી વિનોદ કિનારીવાલા શહીદ થયો જે ગુજરાતનો પ્રથમ શહીદ હતો. ૧૮ ઓગષ્ટની સાંજે અડાસ સ્ટેશન પાસે વડોદરાના પાંચ યુવાનો પોલિસ ગોળીબારથી શહીદ થયા.

ગુજરાતમાં અનેક સ્થળોથી પ્રગટ થતી ગુપ્ત પત્રિકાઓમાં ચળવળના સમાચાર તથા કાર્યક્રમો આપવામાં આવતા હતા. અમદાવાદમાંથી બી.કે.મજમુદાર, જયંતી ઠાકોર, કાંતિલાલ ધીયા, ભરૂચ જિલ્લામાંથી છોટભાઈ પુરાણી, સૌરાષ્ટ્રમાંથી રતુભાઈ અદાણી ભાંગફોડની પ્રવૃત્તિઓનું સંચાલન કરતા હતા. કિશોરલાલ મશરૂવાળાએ ૨૩ ઓગષ્ટના 'હરિજન' અંકમાં ભાંગફોડની પરવાનગી આપતું લખાણ પ્રગટ કર્યું. તે મુજબ ગુજરાતમાં અનેક સ્થળોએ તાર-ટેલીફોનના દોરડાં

કાપવામાં આવ્યાં, પોલીસ પાર્ટી, પોલીસ વાન, પોલીસ ચોકીઓ, પોસ્ટ-ઓફીસો અને હડતાળ ન પાડતી દુકાનો પર પથ્થરમારો કરવામાં આવ્યો. પોળોમાં ધૂસીને મારતા પોલીસો પર એસિડ ભરેલા બલ્બ નાંખી, તેમને પોળમાં પ્રવેશતા અટકાવવામાં આવ્યા. અમદાવાદમાં વિવિધ જૂથોએ બોમ્બ બનાવીને પોલીસ ચોકીઓ, પોસ્ટ-ઓફીસો તથા સરકારી કચેરીઓ પર નાખ્યા અને અરાજકતા ફેલાવી. આ રીતે 'હિંદ છોડો' ચળવળ દરમિયાન ગુજરાતમાં વ્યાપક પ્રમાણમાં અરાજકતા ફેલાઈ.

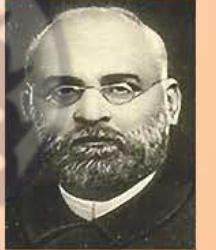
દ્વિતિય વિશ્વયુદ્ધ પુરું થતાં ૧૫ ઓગષ્ટ, ૧૯૪૭ના રોજ ભારત સ્વતંત્ર થયું. ૧ નવેમ્બર, ૧૯૫૬ના રોજ મુંબઈ રાજ્યની રચના થતાં ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર અને કચ્છનું એકીકરણ થયું. મહાગુજરાતની અલગ રચના કરવા માટે ઇન્દુલાલ યાજ્ઞિકની આગેવાની હેઠળ લડત શરૂ થઈ. ઈ.સ. ૧૯૬૦માં કેન્દ્ર સરકારે દિલાઈ મુંબઈ રાજ્યના વિભાજનનો ખરડો પસાર કર્યો અને ૧ મે, ૧૯૬૦થી સૌરાષ્ટ્ર અને કચ્છ સહિતના ગુજરાતના અલગ રાજ્યની રચના કરવામાં આવી. આમ આ પ્રમાણે ગુજરાતની જનતાએ સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં જંપલાવ્યું હતું તેમજ તેમનાથી દેશને આગ્રહી અપાવવા માટે બનતી તમામ પ્રકારની મદદઓ આપીને દેશને સ્વતંત્ર કરવામાં ગુજરાતે મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો હતો.

ગુજરાતમાં સ્વતંત્રતા સંગ્રામના મહારથીઓ

દેશના સ્વતંત્રતા સંગ્રામમાં અનેક નામી-અનામી દેશભક્તોએ દેશની તન, મન અને ધનથી સેવા કરી હતી. આજે સ્વતંત્રતા પર્વ પર ગુજરાતના કેટલાક સ્વતંત્રતા સેનાનીઓ વિશે જાણીએ

શ્યામજી કૃષ્ણ વર્મા

તેમનો જન્મ ૪ ઓક્ટોબર ૧૮૫૭ના રોજ કચ્છના માંડવી બંદર ખાતે થયો હતો. સામાન્ય આર્થિક સ્થિતિવાળા પરિવારમાં જન્મેલા શ્યામજી કૃષ્ણ વર્માએ નાની વયે માતાપિતાની છત્રછાયા ગુમાવી હતી. પિતાનું નામ કરસનજી (કૃષ્ણદાસ ભણસાલી) અને પત્નીનું નામ ભાનુમતી હતું. યુનિવર્સિટીના દીવા અજવાળે વિદ્યાભ્યાસ કરનાર કિશોર શ્યામજીએ એક ભાટિયા સદ્ગૃસ્થે આર્થિક સહાય કરી જેથી મુંબઈની એલફિનસ્ટન તેમ જ વિલ્સન જેવી વિખ્યાત સંસ્થામાં ઉચ્ચ અભ્યાસ કરવાની તક સોંપડી. આ દિવસોમાં શ્યામજી કૃષ્ણ વર્માએ દયાનંદ સરસ્વતીનું શિષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરેલું અને આર્યસમાજ બન્યા હતા. શ્યામજી કરસનજી હવે શ્યામજી કૃષ્ણ વર્મા તરીકે જાણીતા બન્યા. સ્વરાજની લડતમાં દયાનંદ સરસ્વતીની પ્રેરણા અને પ્રોત્સાહન મળતાં હિંસક ક્રાંતિકારી બન્યા. વિશેષ કરીને લંડન અને પેરિસમાં રહીને તેમણે રાષ્ટ્રસેવા કરી. ભારતની સ્વરાજ્ય સાધના માટે હોમરૂલ સોસાયટીની સ્થાપના કરી. સમગ્રજીવન બ્રિટીશ સામ્રાજ્યવાદ સામેના સંઘર્ષમાં સમર્પિત થયું. વિદેશમાં રહીને પણ ક્રાંતિકારી વીર સાવરકરના કાનૂની બચાવ માટે તેમણે કરેલી કામગીરી સરાહનીય છે. દેશના મહાન ક્રાંતિકારી, રાષ્ટ્રરત્ન અને ગુજરાતના ગૌરવવંતા પુત્ર શ્યામજી કૃષ્ણવર્મા તેમજ અન્ય ક્રાંતિકારીઓનો ઈ.સ. ૧૮૫૭ના બળવા પછી ક્રાંતિની મશાલની જ્યોત જલતી રાખવામાં ફાળો અગ્રીમ રહ્યો છે. શ્યામજીએ પોતાની બધી સંપત્તિ આજીવન દેશ માટે જ વાપરી હતી. આવા મહાન દેશપ્રેમી ક્રાંતિકારી શ્યામજી કૃષ્ણવર્મા જીનીવા ખાતે ૩૧ મી માર્ચ ૧૯૩૦ના રોજ અવસાન પામ્યા. તેમની અંતિમ ઈચ્છા પોતાના અસ્થિ સ્વદેશ લઈ જવાની હતી. જે ગુજરાત સરકારે ૨૦૦૩માં અસ્થિ ગુજરાત લાવી પૂરી કરી અને તે વીરાંજલિયાત્રા સ્વરૂપે ગુજરાતમાં તેની પ્રદક્ષિણા કરવામાં આવી.

પૂજ્ય રવિશંકર મહારાજ

રવિશંકર વ્યાસ એ ગુજરાતના ભારતીય સ્વાતંત્ર્ય સેનાની અને સમાજ સુધારક હતાં. તેમના સમાજોપયોગી કાર્યોને કારણે તેઓ પૂજ્ય

રવિશંકર મહારાજ તરીકે ઓળખાયા. તેઓ મહાત્મા ગાંધી અને સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલના શરૂઆતી કાળના અંતેવાસી હતાં. ૧૯૨૦ અને ૧૯૩૦ના દશકમાં તેમણે નરહરી પરીખ અને મોહનલાલ પંડ્યા જેવા સહયોગીઓ સાથે મળીને ગુજરાતમાં ભારતના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામનું આયોજન કર્યું હતું. રવિશંકર વ્યાસનો જન્મ ૨૫ ફેબ્રુઆરી ૧૮૮૪ (વિક્રમ સંવત ૧૯૪૦ની મહા વદ ચૌદશ)ના રોજ ખેડા જિલ્લાનાં રઢુ ગામમાં ઔદિચ્ય (ટોળકીયા) બ્રાહ્મણ

કુટુંબમાં પિતાંબર શિવરામ વ્યાસ અને નાથીબાને ત્યાં થયો હતો. તેમના કુટુંબનું વતન મહેમદાવાદ નજીકનું સરસવણી હતું. છઠ્ઠા ધોરણનું શિક્ષણ મેળવ્યા પછી તેમણે તેમના પિતાને ખેતીમાં મદદ કરવા માટે અભ્યાસ અધૂરો મૂક્યો હતો. તેમના લગ્ન સુરજબા સાથે થયા હતા. તેઓ જ્યારે ૧૯ વર્ષના હતા ત્યારે તેમના પિતા અને ૨૨ વર્ષના થયા ત્યારે તેમની માતાનું અવસાન થયું હતું. તેઓએ આજીવન સમાજસેવામાં પોતાનું જીવન સમર્પિત કરી દીધું. સતત ચાલતા રહેલા સાચા સંત, મુઠ્ઠી ઊંચેરો માનવી, કરોડપતિ બિખારી, ગુજરાતના બીજા ગાંધી, મૂક સેવક, વગેરે ઉપનામોથી તેમને નવાજવામાં આવ્યા હતા. નાની ઉંમરથી જ ગાંધીજીના પ્રભાવમાં આવી તેઓ દેશ અને સમાજ સેવામાં જોડાયા. વિનોબા ભાવેની ભુદાન અને સર્વોદય યોજનાઓમાં પાયાનું કામ કર્યું અને એ ઉપરાંત પાટણવાડીયા, બારૈયા કોમો અને બહારવટીયાઓને સુધારવાનું કામ જાનના જોખમે કર્યું હતું. ૧ જુલાઈ ૧૯૮૪ના દિવસે ૧૦૦ વર્ષની ઉંમરે બોરસદ ખાતે તેમનું અવસાન થયું.

મહાદેવભાઈ દેસાઈ

મહાદેવભાઈ દેસાઈ (૧ જાન્યુઆરી, ૧૮૯૨ - ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૨) સ્વતંત્રતા સેનાની અને પ્રખર રાષ્ટ્રવાદી તેમ જ ચરિત્રલેખક,

ડાયરીલેખક, અનુવાદક હતા. તેઓ મહાત્મા ગાંધીનાં અંગત મદદનીશ તરીકે વધુ જાણીતા થયા. તેમનો જન્મ સરસ (મુળગામ દિહેણ) (જિ. સુરત)માં થયો હતો. પ્રાથમિક શિક્ષણ જુદાં જુદાં ગામોમાં કર્યા બાદ માધ્યમિક શિક્ષણ સુરત અને ઉચ્ચશિક્ષણ મુંબઈની એલ્ફિન્સ્ટન કોલેજમાં સંપન્ન કર્યું. બી.એ. એલએલ. બી. થઈ અમદાવાદમાં વકીલાતનો આરંભ કરેલો પણ સફળ ન થતાં સરકારી ખાતામાં જોડાયેલા. ત્યારબાદ ગાંધીજીથી પ્રભાવિત થઈને ૧૯૧૭થી તેમના અંતેવાસી બન્યા. તેમને સાહિત્ય અકાદમીનો ૧૯૫૫નો પુરસ્કાર અર્પણ થયો હતો. ૧૯૪૨માં કારાવાસમાં હૃદય બંધ પડવાથી પૂના ખાતે તેમનું અવસાન થયું હતું.

શામળદાસ ગાંધી

શામળદાસ મહાત્મા ગાંધીના નાના ભાઈ લક્ષ્મીદાસ કરમચંદ ગાંધીના પુત્ર હતા. તેઓ તેમના કાકા મોહનદાસના નજીકના અનુયાયી હતા. ઈસ ૧૯૪૭માં જ્યારે જૂનાગઢના નવાબે પાકિસ્તાન સાથે જોડાવાની જાહેરાત કરી ત્યારે જૂનાગઢના બહુમતી નાગરિકો ભારત સાથે જોડાવા માગતા હતા અને તેમની આ લાગણી દર્શાવવા તેમણે દેશવટાની સરકાર રચી અને તેમના વડા શામળદાસને બનાવ્યા. જ્યારે ભારતીય દળો જૂનાગઢ અને તેના તાબા હેઠળના માંગરોળ (જૂનાગઢ) અને માણાવદરમાં પ્રવેશ્યા ત્યારે નવાબના દિવાન શાહનવાઝ ભુટ્ટીએ શામળદાસને જૂનાગઢનું સુકાન સંભાળવા આમંત્રણ પરંતુ તેમણે તે ભારત સરકારની તરફેણમાં જતી કરી. આજે પણ શામળદાસ ગાંધીને

જૂનાગઢ અને ગુજરાત રાજ્યમાં એક લોકનાયક અને દેશભક્ત તરીકે યાદ કરાય છે. અનેક શાળાઓ, સાર્વજનિક કાર્યો અને દવાખાનાં તેમના નામ હેઠળ ચલાવાય છે.

કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી

શ્રીધરાણી કૃષ્ણલાલ જેઠાલાલ (૧૬-૯-૧૯૧૧, ૨૩-૭-૧૯૬૦) કવિ અને નાટ્યકાર હતા. તેમનો જન્મ ઉમરાળા (ભાવનગર)માં થયો હતો. પ્રાથમિક શિક્ષણ ઉમરાળામાં અને માધ્યમિક શિક્ષણ દક્ષિણમૂર્તિ - વિનયમંદિરમાં પૂરું કરી ૧૯૨૯માં ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદમાં જોડાયા. ૧૯૩૦ની ઐતિહાસિક ઇન્ડિફ્રચના એક સૈનિક તરીકે એમની પસંદગી થઈ. ધરાસણા જતાં કરાડીમાં એમની ધરપકડ થતાં સાબરમતી અને નાસિકમાં કારાવાસ થયો. વિદ્યાપીઠનું શિક્ષણકાર્ય સ્થગિત થવાથી ૧૯૩૧માં વિશ્વભારતી - શાંતિનિકેતનમાં દાખલ થયા અને ૧૯૩૩માં ત્યાંથી સ્નાતક થયા. બીજે વર્ષે કવિવર ટાગોર તેમ જ એક અમેરિકન શિક્ષકની સલાહથી વધુ અભ્યાસાર્થે અમેરિકા ગયા. ૧૯૩૫માં ન્યૂયોર્ક યુનિવર્સિટીમાંથી સમાજશાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્ર વિષયોમાં એમ.એ કર્યું. ૧૯૩૬માં કોલંબિયા યુનિવર્સિટીની ગ્રેજ્યુએટ સ્કૂલ ઓફ જર્નાલિઝમમાંથી એમ.એસ થયા. ચાર વર્ષ પછી એ જ યુનિવર્સિટીમાંથી સમાજશાસ્ત્ર અને રાજકીય તત્વજ્ઞાનના વિષયોમાં અભ્યાસ કરી પીએચ.ડીની ડિગ્રી મેળવી. દરમિયાન અમેરિકામાં હિન્દને આઝાદ કરવાની લડતનો મોરચો રચી, અમેરિકી પ્રજાને સમજણ આપી લોકમત જાગૃત કર્યો. ૧૯૪૫ પછી 'અમૃતબઝાર પત્રિકા' માટે લખવાનું શરૂ કર્યું. ૧૯૪૬માં ભારત આવ્યા પછી પત્રકારત્વ એમની મુખ્ય પ્રવૃત્તિ બની રહી. ૧૯૪૬માં રાજકોટ ખાતે મળેલી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના ઇતિહાસ અને અર્થશાસ્ત્ર વિભાગના પ્રમુખ બન્યા. ૧૯૫૮નો રણજિતરામ સુવર્ણચંદ્રક એમને મરણોત્તર એનાયત થયેલો. હૃદય બંધ પડવાથી દિલ્હીમાં તેમનું અવસાન થયું.

જુગતરામ દવે

જુગતરામ ચીમનલાલ દવેનો જન્મ ૧લી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૮ના દિવસે સુરેન્દ્રનગર જિલ્લાના લખતર ખાતે થયો હતો. તેઓ મહાત્મા ગાંધીના અંત્યજન, સ્વાતંત્ર્ય સેનાની હોવા ઉપરાંત ગુજરાતી ભાષાના કવિ અને લોકનાટ્યકાર પણ હતા. એમણે પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શિક્ષણ મુંબઈ, વઢવાણ તથા ધ્રાંગધ્રા ખાતે લીધું હતું. તેઓ મેટ્રિકની પરીક્ષામાં અનુન્તીર્ણ રહ્યા હતા. ઇ.સ. ૧૯૧૭ના વર્ષમાં મુંબઈ ખાતે હાજી મહમ્મદ અલારમિયા સંપાદિત 'વીસમી સદી'માં તેમણે નોકરી સ્વીકારી હતી. એક વર્ષ સયાજીપુરામાં ગ્રામસેવા કરી અને પછી સ્વામી આનંદ અને કાકાસાહેબ કાલેલકરના સંસર્ગથી તેઓ સાબરમતી આશ્રમમાં શિક્ષણકાર્ય અર્થે જોડાયા હતા. આ સમયગાળા વચ્ચે એમણે ઇ. સ. ૧૯૧૯ના વર્ષમાં 'નવજીવન' સાપ્તાહિકની જવાબદારી સ્વીકારી, જે એમણે ઇ. સ. ૧૯૨૩ના વર્ષ સુધી સફળતાપૂર્વક સંભાળી હતી. ૧૯૨૩થી ૧૯૨૭માં એમણે દેશભરમાં જાણીતા બારડોલી સત્યાગ્રહમાં ભાગ લીધો. ઇ. સ. ૧૯૨૮ના વર્ષ પછીનું આખું જીવન એમણે દક્ષિણ ગુજરાતના રાનીપરજ તરીકે ઓળખાતા વિસ્તારમાં આવેલા વેડછી (જિ.સુરત) આશ્રમમાં આદિવાસી ગ્રામસેવા અને આશ્રમી કેળવણીમાં ગાળ્યું. અંગ્રેજ સરકાર સામે બાથ ભીડતાં અલગ અલગ સત્યાગ્રહોમાં એમણે કુલ નવ વર્ષ જેલવાસ ભોગવ્યો હતો. ભારત દેશને આઝાદી મળ્યા પછી એમણે ઇ. સ. ૧૯૭૧થી ૧૯૭૮ સુધી 'વટવૃક્ષ' માસિકનું સંપાદન કર્યું. વેડછીનો

વડલો તરીકે સંબોધવામાં આવેલા જુગતરામ દવેનું અવસાન ૧૪મી માર્ચ, ૧૯૮૫ના રોજ વેડછી ખાતે આવેલા ગાંધી આશ્રમમાં થયું હતું.

ઉછરંગરાય દેબર

ગુજરાતના સ્વાતંત્ર્યસેનાની અને સૌરાષ્ટ્ર રાજ્યના મુખ્યમંત્રી અને રચનાત્મક કાર્યકર ઉછરંગરાય દેબરનો જન્મ તા. ૨૧/૬/૧૯૦૫ના રોજ જામનગર પાસે આવેલા ગંગાજળા ગામમાં થયો હતો. તેમણે રાજકોટમાં જ માધ્યમિક શિક્ષણ લીધું. મુંબઈમાં જ સોલીસિટરને ત્યાં નોકરીની શરૂઆત કરી. તેમાંથી એમને વકીલાતમાં રસ પડ્યો. ઈ.સ. ૧૯૨૮માં 'બોમ્બે હાઈકોર્ટ પ્લીડર'ની પરીક્ષા પાસ કરી વકીલાત શરૂ કરી. ઈ.સ. ૧૯૩૦માં દાંડીકથના પ્રસંગે તેમના અંતરને વલોવ્યું. ઈ.સ. ૧૯૩૬ના તેમણે વકીલાતને તિલાંજલી આપીને સેવાકાર્યમાં ઝૂકાવ્યું. ગાંધીજી રાજકોટ આવ્યા ત્યારે તેમની સાથે મુલાકાત થઈ તેમના આશીર્વાદ લીધા. ત્યારપછી વલ્લભભાઈના દિશાસૂચનથી સૌરાષ્ટ્રને સેવાનું કેન્દ્ર બનાવ્યું. થોડા જ સમયમાં તેઓ સૌરાષ્ટ્રના કાર્યકરોમાં અગ્રણી થઈ ગયા. અતિવૃષ્ટિ અને દુષ્કાળ સમયે રાહતકાર્યોમાં મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો. રાજકોટ રાજ્યમાં પ્રજા પ્રતિનિધિ સભા સ્થાપવામાં તથા જવાબદાર રાજ્યતંત્ર મેળવવા તેમણે સાથીઓની સહાયની લડત આદરી જે છેવટે વિખ્યાત રાજકોટ સત્યાગ્રહમાં પરિણમી. દેબરભાઈએ લડત દરમિયાન અવારનવાર જેલવાસ ભોગવ્યો પડ્યો. આ લડતની પૂર્ણાહુતિ બાદ દેબરભાઈ રાષ્ટ્રીય નેતા તરીકે જાણીતા થયા. દેબરભાઈ ઈ.સ. ૧૯૪૦ના વ્યક્તિગત સત્યાગ્રહમાં ભાગ લઈ જેલવાસ પણ ભોગવ્યો હતો. ઈ.સ. ૧૯૪૨ની લડતમાં પણ તેમણે કારાવાસ ભોગવ્યો હતો. ભારતની આઝાદી બાદ સૌરાષ્ટ્રના દેશી રાજ્યોના વિલીનીકરણનો પ્રજા સુલઝાવવામાં સરદાર પટેલને તેમણે સારી એવી સહાય કરી. જુનાગઢનો પ્રજા ઉદ્ધેલવા માટે આરઝી હુકમતની રચનામાં પણ મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો. ઈ.સ. ૧૯૪૭માં સ્વાતંત્ર્યની પ્રાપ્તિ પછી કાઠીયાવાડના દેશી રાજ્યોનું એક એકમ રચવામાં આવ્યું. જેનું 'સૌરાષ્ટ્ર' એવું નામ નામકરણ કરવામાં આવ્યું. સૌરાષ્ટ્રના અલગ રાજ્યના પ્રથમ પ્રમુખ તરીકે દેબરભાઈની વરણી કરવામાં આવી. ઈ.સ. ૧૯૪૮ના જાન્યુઆરીમાં સૌરાષ્ટ્રમાં વચગાળાની સરકાર બની તેમાં સૌરાષ્ટ્ર પ્રધાનમંડળ રચાયું તેના પ્રથમ પંત પ્રધાન દેબરભાઈ થયા હતા. ઈ.સ. ૧૯૫૫માં ભારતના ભૂતપૂર્વ વડાપ્રધાન જવાહરલાલ નેહરુએ દેબરભાઈની અખિલ હિંદ રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસના પ્રમુખ તરીકે નિમણૂક કરી હતી. ઈ.સ. ૧૯૫૫ થી ૧૯૬૦ સુધીમાં કોંગ્રેસ સંગઠનને મજબૂત કરવાની કામગીરી તેમણે કરી હતી. ઈ.સ. ૧૯૬૧ થી ૧૯૬૩ સુધી આદિવાસી પંચના અધ્યક્ષ તરીકે સેવાઓ આપી હતી. ગાંધી વિચારસરણી અને ખાડી ગ્રામોદ્યોગના વિકાસમાં મહત્વનો ફાળો આપનાર દેબરભાઈનું અવસાન ૧૧ માર્ચ ૧૯૭૭ના રોજ થયું હતું.

મુસવંતભાઈ પુરોહિત

સ્વતંત્ર સેનાની ગુણવંતભાઈ પુરોહિત નાનપણથી જ આઝાદીની લડાઈમાં જોડાયા હતા. ભારત ૧૯૪૭ની ૧૫ મી ઓગસ્ટે આઝાદ થયું, પરંતુ જુનાગઢને આઝાદી મળી હતી નવેમ્બરે. નવાબના શાસનનો અંત આણવા માટે આરઝી હુકમતની રચના કરાઈ હતી. એના બે દળ પૈકી એક સુભાષદળના સેનાપતિ ગુણવંતભાઈ પુરોહિત બન્યા હતા. તેમણે અમરેલી પાસેના બાબાપુર ખાતે સર્વોદય આશ્રમની સ્થાપના કરી હતી જ્યાં અનેક લોકોને શિક્ષણ આપ્યું હતું. આજીવન સામાજિક પ્રવૃત્તિઓ કર્યા બાદ બાબાપુર ગામમાં નિવૃત્તિનું જીવન ગાળી ૯૯ વર્ષની વયે તેમનું અવસાન થયું હતું.

વિનોદ કિનારીવાલા

વિનોદ કિનારીવાલા (૧૯૨૪-૯ ઓગસ્ટ ૧૯૪૨) અમદાવાદની ગુજરાત કોલેજના વિદ્યાર્થી હતા. મહાત્મા ગાંધી દ્વારા શરૂ કરાયેલ ભારત છોડો આંદોલનના પ્રથમ દિવસે એટલે કે ૯ ઓગસ્ટ ૧૯૪૨ના રોજ ગુજરાત કોલેજની સામે ભારતીય ધ્વજ ફરકાવતી વખતે બ્રિટિશ અફસર દ્વારા તેમની ગોળી મારીને હત્યા કરવામાં આવી હતી. બ્રિટિશ અફસરે તેમને ધ્વજ નીચે મૂકી દેવા કહ્યું હતું, પરંતુ કિનારીવાલાએ તેમ કરવાની ના પાડી હતી. ત્યારબાદ અફસરે ગોળી મારતા તેમનું મૃત્યુ નીપજ્યું હતું. મૃત્યુ સમયે તેઓ ૧૮ વર્ષના હતા. ૧૯૪૭માં તેમની યાદમાં વીર વિનોદ કિનારીવાલા સ્મૃતિ અને તેમનું પૂતળું કોલેજના પ્રાંગણમાં જયપ્રકાશ નારાયણ દ્વારા જાહેરમાં મુકવામાં આવ્યું હતું. જે માર્ગ પર તેમને ગોળી મારવામાં આવી હતી તે માર્ગને શહીદ વીર કિનારીવાલા માર્ગ નામ આપવામાં આવ્યું છે.

અંબાલાલ સારાભાઈ

અંબાલાલ સારાભાઈ (૧૮૯૦-૧૯૬૭) અમદાવાદના અગ્રણી ઉદ્યોગપતિ હતા અને તેમણે ભારતના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં પણ અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો હતો. તેઓ સારાભાઈ ગ્રુપ ઓફ કંપનીના સ્થાપક હતા જેમાં સારાભાઈ ટેક્સટાઇલ્સ, ક્લેલિકો ટેક્સટાઇલ મિલ, સારાભાઈ કેમિકલ્સ અને અન્ય કંપનીઓનો સમાવેશ થાય છે. તેમણે અમદાવાદની ગુજરાત કોલેજ ખાતે શિક્ષણ મેળવ્યું અને કૌટુંબિક વ્યવસાયમાં કરમચંદ પ્રેમચંદ પ્રા. લિ. માં જોડાયા. તેઓ વડોદરાની સારાભાઈ કેમિકલ્સના માલિક હતા જે કંપની રસાયણો અને દવાઓનું ઉત્પાદન કરતી હતી. તેઓ ૧૯૧૮-૧૯૧૯ દરમિયાન અમદાવાદ મિલઓનર્સ એસોસિએશનના પ્રમુખ હતા અને અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના સભ્ય પણ હતા. બ્રિટિશ સરકાર તરફથી તેમને કેસર-એ-હિંદનો ઇકલાબ મળ્યો હતો, જે તેમણે પાછો આપી દીધો હતો. અમદાવાદમાં આઝાદીની ચળવળને તેમણે નાણાંકીય ટેકો પૂરો પાડ્યો હતો. અંબાલાલ સારાભાઈ મહાત્મા ગાંધીના અનુયાયી હતા અને ૧૯૧૬થી જ્યારે મહાત્મા ગાંધીએ મોટાપાયે આઝાદીની ચળવળ શરૂ પણ નહોતી કરી ત્યારથી તેમને ટેકો આપ્યો હતો. ગાંધીજીનો સાબરમતી આશ્રમ તેના શરૂઆતી વર્ષોમાં સારાભાઈએ દાનમાં આપેલી સહાયથી ચાલ્યો હતો.

ત્રિભુવનદાસ પટેલ

ત્રિભુવનદાસ કીશીભાઈ પટેલ (૨૨ ઓક્ટોબર ૧૯૦૩ - ૩ જૂન ૧૯૯૪), ખેડા ડિસ્ટ્રીક્ટ કો-ઓપરેટીવ મિલ્ક પ્રોડ્યુસર્સ યુનિયનના સ્થાપક હતા. ઈ.સ. ૧૯૪૬ના વર્ષમાં તેઓએ આ દુધ ઉત્પાદન તેમ જ વેચાણના હેતુ માટે આ યુનિયનની સ્થાપના કરી હતી, જે આજે અમૂલના નામથી વિશ્વભરમાં પ્રસિદ્ધ છે. તેઓ ભારત દેશની આઝાદીની ચળવળ દરમિયાન મહાત્મા ગાંધી તેમ જ સરદાર પટેલના અનુયાયી બન્યા હતા. તેઓએ સત્યાગ્રહી તરીકે ૧૯૩૦, ૧૯૩૫ તેમ જ ૧૯૪૨ના વર્ષમાં જેલવાસ પણ ભોગવ્યો હતો. તેઓ ભારતમાં સહકારી ચળવળના પિતા તરીકે ઓળખાય છે અને ચેતકાંતિના પિતા તરીકે પણ ઓળખાય છે.

આવી અન્ય માહિતીઓ નિયમિત પણે
મેળવવા માટે અમારી ટેલીગ્રામ ચેનલમાં
જોડાઈ જાઓ. જોડાવવા માટે નીચે
આપેલા બટન પર ક્લિક કરો

Join Our Telegram Channel

OUR EXAM

ADD A

www.OurExamAdda.in